

”De nya äldre och deras syn på vård- och omsorgsservice i den framtida välfärden”

Mats Olsson, författare till ”Seniorboken” som SeniorKraft införskaffat till medlemmarna, har under många år forskat om äldre och deras syn på vård, omsorg, boende och det dagliga livet i ljuset av samhällsutvecklingen och den ökade användningen av digitala hjälpmedel. Han har genomfört en serie enkäter riktade till äldre som han kallar ”pionjärseniorer”.

En utgångspunkt för Mats framställning är att samhället utvecklas i en rasande takt, något som innebär förändringar som påverkar alla. Mats tankar är inriktade på framtiden, 2030 och framåt. Hans uppfattning är att utvecklingen går i cirklar på 80-100 år. För 80-100 år sedan var vård i hemmet det gängse. Människor fick ta hand om sin egen vård, ibland med hjälp av närstående. Sedan utvecklades välfärdssamhället och vård och omsorg kom i stället att till stor del ske i samhällets regi. Vi är nu på väg tillbaka till mer vård i hemmet, vård i egen regi.

Den demografiska utmaningen – nya cirklar som sluts när välfärdsutmaningarna ska mötas.

Med kraftigt ökande antal äldre under kommande år och en allt mindre andel av befolkningen i arbetsför ålder kommer äldrevård och äldreomsorg inte i samma utsträckning som idag kunna ske i samhällets regi med offentlig finansiering. Dels är det alltför kostsamt, dels finns det inte tillräckligt med personal. Alternativa former av vård och omsorg måste utvecklas.

Mats hävdar att 2 D (Digitalisering och Demokrati) och 3 P (Pengar, Populationen äldre och Personal) sätter sin prägel på välfärden. Detta illustreras med en fyrfältsfigur. Nord= Egen finansiering, Syd= Offentlig finansiering, Öst= Specialistvård, Väst=Gör det själv/anhörig.

För att minska vårdbehovet finns från samhällets sida förhoppningar om ”gör det självhälsa”, d v s att hälsofrämjande och hälsosamma levnadsvanor ska leda till mindre vårdbehov.

I dagsläget är samhällskostnaden för en person 80+ i genomsnitt ca 500 000 kr/år; 2030 kommer gruppen äldre att vara betydligt större samtidigt som kostnaden/per 80+ ökar till ca 750 000 kr. Då blir det svårt eller till och med omöjligt att upprätthålla offentligt finansierad vård och äldreomsorg på samma sätt och nivå som idag. Mats ser framför sig att vi då kommer att erbjudas ett offentligt finansierat ”lagstadgat utbud”, d v s vård på basnivå. Därutöver kommer tilläggstjänster finansierade av vårdtagaren att erbjudas som komplement. Tilläggstjänsterna köps på en marknad där ett brett utbud av tjänster saluförs av privata företag. Ett sådant system skulle kräva en stödstruktur för att bistå äldre med upphandling och hantering av tjänsterna. Försäkringslösningar för vård och hjälpmedel som inte bekostas av det offentliga skulle sannolikt utvecklas.

Mats har genomfört en serie enkäter bland vad han kallar ”pionjärseniorer”. Dessa definieras som seniorer med hög utbildningsnivå och bra IT-vana. Med tanke på IT-revolutionen – den ökande användningen och acceptansen av digitala hjälpmedel även bland äldre – tänker sig Mats att dagens pionjärseniorer motsvarar ”framtidens senior”. Han har ställt följande frågor till dagens pionjärseniorer angående deras syn på vård och omsorg i den framtida välfärden:

- Hur ser de nya äldre på digitaliseringen av vård- och omsorgsservice?
- Hur ser de på att alltmer vård- och omsorgsservice ska hanteras i det ordinarie hemmet?
- Tycker de att de får den information de behöver för att rusta sig för seniorlivet i framtiden, inklusive vård och omsorg i hemmet, ska fungera?

Resultat av enkäterna: Ca 80% av pionjärseniorerna tror att vård och omsorg i högre utsträckning än idag kommer att bedrivas i hemmet. Förtroendet för äldreomsorgen ligger på bottenivå, särskilt bland de yngre-äldre (50-talisterna). Ca 90% av de svarande tror att det blir personalbrist i vård och omsorg.

I dagsläget bedrivs 78% av vården i offentlig regi, 19% av privata vårdgivare och 3 % av idéburna organisationer. Pionjärseniorerna anser att idéburna organisationer har mer att ge och att de förhoppningsvis är på väg tillbaka.

Pionjärsenioren är i regel positiv till tekniklösningar som bidrar till ett självständigt liv på äldre dagar men de saknar svar när det gäller bl a **Subventionering** – vem ska betala? **Support** – vem ser till att applikationer och prylar fungerar? **Service** -vem står för service av tekniska prylar? Hur tillvaratas den demokratiska aspekten?

En majoritet av pionjärseniorerna anser att de inte får tillräckligt information från kommunen och andra aktörer om vad som behöver finnas i och runt hemmet i framtiden för att seniorlivet, inkl. vård och omsorg i hemmet, ska fungera. De ”yngre äldre” är mer negativa än de ”äldre-äldre”.

Mats beskriver behov i framtiden av något i stil med ett byalag – som i gamla tider . Han tänker sig små lokalt baserade system där människor i den nära omgivningen på frivillig basis hjälps åt med att lösa problem och fylla behov som uppstår, något av en granngemenskap.

Diskussion - den demokratiska utmaningen

Mats är medveten om att hans skiss av framtidens vård är synnerligen provocerande. Det stämde väl – vi seminariedeltagare blev sannerligen provocerade. Tanken att det svenska välfärdssamhället till stor del skulle monteras ned, att vård inte längre skulle utgå från behov och på lika villkor utan till avsevärd del vara anhängig av individens ekonomiska resurser väckte vrede och upprördhet. Ensamheten och otryggheten skulle öka om individen själv skulle sköta sin vård i hemmet med hjälp av digital och annan teknik. Om en tjänstemarknad skulle ta över privatfinansierad vård från det offentliga skulle det leda till försämrad tillgång till vård och omsorg för stora grupper.

Vi konstaterade att den skiss av framtidens vård och äldreomsorg som Mats skisserat är en utmaning mot demokratin, mot den grundläggande principen om alla människors lika värde och mot lagen att vård ska vara behovsstyrd. Vårt välfärdssystem skulle skaka i sina grundvalar, det sociala kapitalet riskeras och samhällskontraktet brytas. Om tillgången till offentlig vård minskar, är det troligt att skatteviljan skulle avta.

Mats Olsson delade vår upprördhet. Han framhöll att ingen politiker vill eller vågar säga som det är, att samhället i framtiden inte kommer att kunna upprätthålla offentligt finansierad vård och omsorg på den nivå och av det slag som lagen föreskriver och som vi förväntar oss.

Förändringen kommer inte plötsligt utan kommer smygande steg för steg. Jmf grodan som läggs i kallt vatten som långsamt når kokpunkten.

Ett par medlemmar framhöll med emfas att lösningar på förväntade problem med vård och omsorg måste lösas på politisk väg. Det är politikernas uppgift, inte enskilda medborgares. Det ledde till frågan om politiker har insikt om kommande utmaningar i fråga om framtidens vård? - Ja, det har de säkert, replikerade Mats Olsson, men ingen politiker har hittills velat eller vågat tala klartext om detta. Det vinner man inga röster på. Bättre att inte låtsas om de problem och utmaningar som vi har framför oss.

/2023 02 16, minnesanteckningar, Elisabeth Lewin/